

z poslechu. Při prodloužení výrobních termínů znamenal záznam i možnost větší prohloubení, čistoty práce a větší jistotu jejího dotvoření.

Záznam přinesl i odlišné pracovní postupy a nové úkoly. Kvůli časovým možnostem herců se natáčely úseky práce v přeházeném pořadí dějového sledu. Pro režiséra to znamenalo pečlivě sledovat tempovou návaznost a celkový rytmus režijní koncepce. Novými úkoly byly sestřih a konečná montáž. Rozhlasové specifikaci je prospěšné

zdatné zvládnutí technických postupů ve prospěch většího prostoru v uměleckém úsilí.

Pečuje-li rozhlasová režie o svébytnost své specifiky, neznamená to nikterak prestižní postoj k umění divadelnímu. Naopak je to vědomé vylučování toho, co je pro rozhlasový výraz nepoužitelné a posilování rozhlasového citění v divadelních umělcích. Společným zájmem zůstává péče o ryze a pravdivost uměleckého výrazu a respektování odlišnosti divadla a rozhlasu.

František Pavlíček * 20. 11. 1923

(Portrét na podkladě rozhlasových dokumentů sestavil a o několik faktických údajů doplnil Mgr. Jiří Hubička)

Není mnoho tak univerzálních osobností, které by svým působením zasáhly do tolika různorodých uměleckých a společenských oblastí – a které by současně byly svým nejvlastnějším určením především osobností „rozhlasovou“ – jako je František Pavlíček.

Převážně z jeho vlastních slov, pomocí citací z rozhlasových pořadů, ve kterých vystoupil, poskládáme nyní malý portrét Františka Pavlíčka, dramatika, dramaturga, redaktora, rozhlasového i divadelního ředitele, filmového scénáristy a také prozaika.

Autorovy výpovědi, pronesené při různých příležitostech a v různých dobách, pak proložíme několika věcnými údaji.

Tím prvním je základní údaj všech životopisů: František Pavlíček – narozen: 20. 11. 1923, Lukov, jižní Morava, Valašsko.

„...asi před měsícem jsem byl doma, na východní Moravě, v takové odlehle vesnici, která se nevyznačuje ničím zvláště významným, ale pro mne znamená velice moc. Totiž někdejší domov.

No a jedna z mých posledních potulek mne vedla kolem starého hřbitova. Byl dost nevlídný, ošklivý den, zima, vztekly vítr, bláto a sníh, a mně se navzdory tomu najednou v okamžiku, kdy už jsem se vzdalova od nároží té staré kamenné zdi, najednou se mně zdálo, jako bych v zádech zřetelně cítil červencové parno. Docela určitě parno těch strašně vzdálených let, kdy jsme sem do těch míst jako výrostci chodili korzovat nebo si potají domlouvat schůzky, anebo jenom se úkradem dívat. A najednou jakoby se to všechno ve zhuštěné a živé podobě vrátilo. Bez mé vůle, ale úplně všechno. Uplynulý život jakoby v kostce nebo v krystalu... A znovu mne v tu chvíli – nevím po kolikáté – napadla otázka: co to je v člověku, co to v něm vlastně je, co ho nutí vzpomínat?“

(Z pořadu Zadáno pro Otomara Krejču – vysíláno 24. 12. 1966)

Návraty do dětství a hledání vlastních kořenů – tak lze označit téma pořadu, který Československý rozhlas vysílal na začátku ledna 1967. František Pavlíček v něm posluchačům odhaloval svoje literární začátky:

„Já jsem vyrostl ve velice zajímavém, dá se říct bukolickém prostředí. Byl tam zřícený starý hrad, spousta lesů, spousta vody a také útulný kostel s ohromným panem farářem, který krásně zpíval. V šesti letech jsem proto chtěl být knězem. Za rok potom přišla krátcě na naši školu hezká mladá učitelka a já jsem svůj původní plán zavrhl. Samozřejmě kvůli celibátu. V devíti jsem potom dostal toho mladého, zapáleného kantora a mým snem se stalo učitelské povolání. Představte si tu podhorskou

vesnici se vším všudy, včetně tancovaček s křídlovkami, které celebroyaly písničky Karla Vacka, představte si ji včetně májových pobožností, na kterých varhaník, také člen muzikantské bandy, tihnul u klaviatury spíš k Valdaufovi než k Bachovi, představte si, že na podzim voněla půlka vesnice vařenými povidly a druhá slivovici, představte si k tomu ještě povídačky stařenek a našich dvanáct, třináct, čtrnáct roků a máte celý rodokmen. No a co se do nás v té době obtisklo, to už tam zůstalo. Dobré i zlé, třeba i směšné. A nejenže zůstalo, ono to tam někde pod kůrou žilo a žije dál.“

(První řádky spisovatele Františka Pavlíčka – vysíláno 2. 1. 1967)

Skutečnost, že nejvlastnějším autorskou doménou Františka Pavlíčka v jeho rozhlasovém působení se staly pohádky, měla rovněž svoje kořeny už v dávných letech spisovatelských začátků.

„Zkrátka a dobře můj první pokus byla pohádka. Jmenovalo se to O zlatém meči, nebo tak nějak. Krátce potom jsem napsal fantastickou hru, která se jmenovala Cesta na měsíc. A byla to vlastně taky pohádka a tato záliba mně už zůstala. Začal jsem s pohádkami a po nich přišly samozřejmě verše. A kdyby jenom verše! Byly to stovky básní a možná ještě víc. Když mně bylo šestnáct, tak jsem s podivuhodnou drzostí a samozřejmostí poslal jednu takovou krasopisně opsanou sbírku, samozřejmě pod pseudonymem, rovnou Borovému. V nakladatelství byli tak slušní, že mi ji po čase s omluvou vrátili. Já už jsem v té době na ni zapomněl, protože jsem měl na kontě spoustu a spoustu jiných dalších arciděl tohoto druhu. Jak to vypadalo? Co jsem v té době zkoušel psát? Samozřejmě byl to strašně nešikovně okopírovaný Nezval a jeho balady, byly to Hrubínovy Znělkové věnce a především Seifert. To byla největší literární láska té doby.“

(První řádky spisovatele Františka Pavlíčka – vysíláno 2. 1. 1967)

V tomto období spontánních literárních začátků se v tvorbě Františka Pavlíčka – vzdor všem pokusům v oblasti poezie – začíná tříbit jemu nejbližší forma, již je drama.

„...hrabal jsem se (na výzvu rozhlasu) trochu v odložených papírech a užasl jsem nad tehdejší svou píli a pracovitostí. Podle poznámek jsem stačil odhadnout, že mám na svém neveřejném kontě nejmíň dva tucety roz-

hlasových her, asi pět nebo šest divadelních kusů a ne nějakých. Nic jenom tak ze života. Ta jedna hra je o Kristovi, potom jsem psal tragedii o Waldsteinovi, potom jsem se pokoušel o historické dílo z křížáckých válek, po něm jsem spáchal strašně dlouhou veršovanou pohádku o lásce. No a protože se mně v té době dostal do ruky také Shakespeare, je mezi těmi pokusy i příslušný shakespearovský plagiát. No a to už bylo vlastně v době, kdy jsem měl na krku pokoutní maturitu za zády okupačních úřadů a po ní následovaly dva roky v zeleném kabátě mysliveckého praktikanta.“

V téže zpodobě o prvních literárních krocích je také obsažena Pavličkova vzpomínka na vlastní vstup do hájemitvi onoho svěbytného oboru, jímž je rozhlasová hra.

„...tak kolem dvaceti let jsem začínal už vic doopravdy. Tehdy jsem už poprvé uslyšel svůj výtvar, slyšel, protože to byla rozhlasová hra. Bombardoval jsem v té době Františka Kožíka, který byl tehdy dramaturgem pražské rozhlasové stanice, tolika texty, že to patrně nevydržel a povolil. Anebo se domníval, že ze mne udělá rozhlasového dramatika, protože Kožík byl dramaturg, jakých rozhlas do té doby a potom neměl zrovna moc. Já budu vždycky hrozně rád vzpomínat na jeho dopisy, na jeho trpělivost, na všecko, čím si mne získal jako umělec a čím mě později na léta připoutal k rozhlasové práci. Do doby své první premiéry jsem napsal nejmíň patnáct rozměrných rozhlasových komedií. Tahle, co se vysílala, se jmenovala Trosečník, byla jak náleží romantická jak námětem, i severským prostředím, mám podezření, že byla – i jak náleží – nepůvodní... Mou prvotinu režíroval Miroslav Jareš a poslouchala ji tenkrát bezmála celá vesnice.“

Vyprávěcí tón vzpomínání Františka Pavlička vystřídejme na okamžik několika věcnými údaji.

Studia: 1936–43 reálné gymnázium v Holešově; 1945–48 Filozofická fakulta UK (slovanské literatury, estetiky), první zaměstnání: 1947–1950 Československý rozhlas, studio České Budějovice, dramaturg; 1952–55 Československý rozhlas Praha, odpovědný a hlavní redaktor ve vysílání pro děti a mládež. Ve stejné době začíná také Pavličkova pravidelná autorská práce s rozhlasem, pro který za téměř padesát let působení – i dobách normalizačního dvacetiletí, ve kterých mu byl přístup do rozhlasu zapovězen, napsal pro rozhlas řadu dramatických pořadů, byť pod jinými jmény – vytvořil více než osm desítek scénářů, předloh především pro inscenace pohádek, ale také her a dramatizací pro mládež a dospělé posluchače.

V paměti těch posluchačů, kteří vnímali rozhlasovou dramaturgiu už v 60. letech, zůstala jistě adaptace, kterou František Pavlíček napsal podle Čapkova románu Život a dílo skladatele Foltýna a kterou v roce 1963 v pražském studiu natočil režisér Josef Henke s Iljou Rackem v hlavní roli.

„V úhrnu výpovědi se Foltýn jeví jako osobnost, které snad nechyběl talent, které se však nedostávalo životní a kumštýřské poctivosti a opravdovosti, tedy vlastností, bez kterých není možná umělecká tvorba ani solidní řemeslo. Čapkův Bedřich Foltýn je člověk posedlý ne potřebou umělecké dílny, ale představou oslnivého úspěchu a slávy. A právě tímto rysem zůstává dodnes aktuální postavou. I v našich nových historických kulisách jsme svědky posedlosti některých lidí vidinou osobního úspěchu, bohatství a moci, za každou cenu a bez sebevšednějších ohledů na ostatní.“

(Z úvodního slova Fr. Pavlička k opětovnému rozhlasovému uvedení hry v roce 1995).

V šedesátých letech, kdy dramatizace Foltýna vznikla, však František Pavlíček už v pracovním svazku s rozhlasem nebyl.

V letech 1955–56 se pokoušel krátce o dráhu dramaturga a vedoucího literárně dramatického vysílání v Československé televizi, v letech 1956–67 byl dramaturgem a vedoucím tvůrčí skupiny ve Filmovém studiu Barrandov; v letech 1959–61 pak tajemníkem Svazu českých divadelních umělců. V plodné a historicky pohnuté etapě druhé poloviny 60. let pak působil jako umělecký ředitel Divadla na Vinohradech (1965–1970).

„...přišel jsem do divadla – já užiju trochu drastického přirovnání – jako panna do kasáren. Prostě jsem neměl ponětí, do čeho jdu. To, co mně zpočátku působilo nejpernější chvíle, to byla samotná specifická citlivost a přecitlivlost té části divadla, kterou utváří herec. To je strašně zvláštní branže. Mám někdy chuť položit do vrátnice nálož dynamitu, abych se už nikdy nemusel s divadlem setkat... Ale když se pak práce daří, přináší mně to opravdu bohaté odškodnění za všechnu trýzeň, kterou jinak tento neklidný herecký element, přecitlivělý, někdy hysterický, zlobivý, někdy neukázněný, přináší... Nevím, jestli se nám ta práce za mého šéfování povede nebo ne, ale zdá se mně, že pro dramaturgiu je velice důležité, když píše uprostřed divadla, přímo v divadelní mašinérii a v určitém jejím období. Jeho zápas s dramatickou materii sleduje spousta očí, které mu fandí, tu se dívají velmi kriticky, tu jsou i připraveny se škodolibě zasmát, ale je to dynamické, živé, napínavé ovzduší, ve kterém se dramatické práci někdy daří lépe než v naprostém klidu a určité izolovanosti.“

(Z pořadu Šedesát let Divadla na Vinohradech – vysíláno 25. 10. 1967)

V etapě Pavličkova ředitelování vzniká v Divadle na Vinohradech velká řada výrazných inscenací, divadlo se pod jeho vedením stává divadlem se silným společenským akcentem, reaguje citlivě na vzrůst občanského sebevědomí, na politicky rozjítěnou atmosféru doby.

V 60. letech vytvořil František Pavlíček rovněž řadu divadelních textů (Labyrint srdce, 1960, Zápas s andělem, 1961, Postaru se žít nedá, 1965, Nanebevstoupení Sašky Christa, 1967, Posedlost, 1969). A do stejné etapy spadá nejpodstatnější část jeho tvorby filmové: jako filmový scénarista debutoval prepisem divadelní hry Labyrint srdce (1961, rež. Jiří Krejčík). O rok později spolupracoval na scénáři filmu Horoucí srdce (1962, rež. Otakar Vávra). Jeho nejvýznamnější filmovou prací je scénář (ve spoluautorství s Františkem Vlácilím) pro film Markéta Lazarová (1965–1967, rež. František Vlácilil). Dobře byl přijat i snímek pro dětské publikum Tony, tobě přeskočilo (1968, rež. Věra Plívová-Šimková). V roce 1971 se podílel na realizaci filmového přepisu románu B. Němcové Babička. V případě tohoto díla, ale rovněž i v případě několika oblíbených filmových pohádek (Tři oříšky pro popelku, Pric Bajas) bylo Pavličkovo autorství scénáře publiku na dlouhá léta zatajeno. Filmy vznikly v období, kdy se Pavličkovo jméno nesmělo v souvislosti s uměleckou tvorbou objevit.

Zejména s přihlédnutím k autorství scénáře Markéty Lazarové, tedy filmu, který byl označen za nejlepší český film všech dob, byla v roce 2001 Františku Pavličkovi udělena Cena Vladislava Vančury za celoživotní dílo.

František Pavlíček se k vývoji společenského dění nevyjadřoval pouze prostřednictvím uměleckého slova. Svoje občanské statečné postoje formuloval vždy jasně a zřetelně, bez skrytých narážek a dvojsmyslů. Jednoznačnost jeho vztahu k procesům, jež se v naší společnosti odehrávaly v druhé polovině 60. let, mu po nástupu

normalizace vynesla zavilou nepřízeň normalizační politické garnitury. V důsledku toho byl posléze nucen žít se řadou dělnických profesí a svou autorskou činnost rozvíjet pouze inkognito. V roce 1977 se stal jedním z prvních signatářů Charty 77, po zveřejnění dokumentu se ocitl mezi prvními zatčenými (spolu s O. Ornestem, J. Ledererem a V. Havlem). Dva měsíce byl vězněn. V r. 1978 byl pak odsouzen na 17 měsíců s tříletou podmínkou.

Úryvek z úvahy *Kdo jsme?* (*O národním charakteru*),

Živá slova, vysíláno 15. 8. 1968

„...čím to je, proč občas reagujeme tak nepřiměřeně, s náladovostí až dětskou, jako by se nám nedostávalo vnitřní rovnováhy a stálosti. Je to snad rys naší národní povahy, anebo je to důsledek minulých zkušeností? Připomeňme si: léta jsme žili v klimatu, které, ačkoli se tvářilo programově ateisticky, utvářelo politickou praxi s požadavkem bezmezné víry občana ve vedoucí osobnosti, víry až fanatické, nekontrolované rozumem a zdravou pochybností. Taková víra našťástí byla a je pro většinu z nás těžká snesitelná a stravitelná, ale marná sláva, i v dnešním vzduchu po ní zbyl jakýsi podmíněný reflex a my se ve chvílích vystupňovaného napětí a vzrušení opět utíkáme k víře v ty lidi, kteří stojí v centru dění a mohou je bezprostředně ovlivnit...“

Po zkušenostech z uplynulých dvaceti let bychom už nikdy neměli připustit, aby se výkon politické moci dostal do rukou těch, kteří by se mimo oblast politiky solidně neuzpůsobili. Slyším-li časté stesky co s vyššími, středními nebo nižšími funkcionáři, kteří by měli být co nejrychleji vyměněni, ale není kam je umístit, protože kromě děláním do politiky nic jiného nedovedou, a ani v politice nemohou dál, anebo jsou nezapomenutelně zkompromitováni, tu se mi vnučuje otázka, zdali vůbec někdy něco uměli, zdali vůbec kdy mohli dál, zda i ve své profesi, pokud jí vůbec dosáhli, nebyli ztělesněním stagnace a nemožnosti, ať už to byla profese zednická nebo univerzitní. To jsou vesměs lidé, kteří se stali prototypem už ve své podstatě antihumánním, protože humanismus je čínorodý, inspirativní a dynamický. A samozřejmě i tito lidé zasáhli významně do našich životů, i oni poznamenali to, co jmenujeme národní mentalitou. Ale našťástí v nás vzbudili méně flegmatismu k našemu budoucímu osudu a mnohem silněji v nás burcovali odpor k perspektivě stát se davem, pasivně snášejícím diktát omezenosti a negramotnosti.“

Záznam dalšího textu *Živých slov*, pronesených Františkem Pavlíčkem, pochází ze 4. února 1990. Toho dne se dr. Pavlíček – po pádu normalizačního režimu v listopadu 1989 – stává ústředním ředitelem Československého rozhlasu. V úvaze založené na porovnání života a divadla se světuje se svými rozpaky nad situací tehdejšího rozhlasového média.

„Rozhlasové zpravodajství z druhé poloviny listopadu 1989 totiž utrpělo nejen váhavostí svých politických šéfů, to slovo „váhavost“ je tu samozřejmě na samé hranici shovívavosti, ale utrpělo i léta zmarňovanou věrohodností. A nikdo nedokáže odhadnout, jak dlouho potrvá znovuzískání její těm osobám, které se tak ochotně zdiskreditovaly. Někdejší vládnoucí strana se dennodenně přesvědčuje o tom, že jí to bude trvat velice dlouho. Jenomže rozhlasové vysílání, v mé konkrétní zmínce tak zvané politické, nemůže tak dlouho čekat. Posluchači chtějí slyšet objektivní, pravdivé a pohotové relace od věrohodných redaktorů. A co s tím udělat? Teď babo rad,

řekl by Shakespeare. Pro začátek obratu k lepšímu životu na jevišti našeho světa byl z mnoha epitet revoluci vybrán textil, který je něžný na dotek a na pohled vznešený. Ale co s nemocným organismem, kde na léčbu nestačí dodatečný emblém občanského fóra ani sametová náplast, kde by to chtělo spíš energického napravovatele, ne-li rovnou chirurga. Jenomže ze sametu se skalpel stvořit nedá. Ptám se sám sebe, co s tím. A opět se mi ozývá divadelní Shakespeare. Že prý v tom je právě háček. V našem případě byl spíš hák. Protože jde o život a ne o divadlo.“

Z nejvyšší rozhlasové funkce odchází František Pavlíček po roce působení – k 31. březnu 1991. Avšak i potom zůstává v těsném kontaktu s rozhlasem – jako dramatik (v průběhu 90. let vytvořil řadu dramatizací klasických pohádek, ale také několikadílné dramatizace románových předloh pro dospělé posluchače – např. na motivy románů H. Fieldinga *Tom Jones*, F. Scotta Fitzgeralda *Něžná je noc*, J. Galsworthyho *Sága rodu Forsythů*), ale také jako příležitostný glosátor dění veřejného i rozhlasového.

„Lidská práva jsou také výraz jakéhosi mravního vědomí, ale není to nic, co by se dalo zařadit do úřednických škatulek, aby se z toho vytvořilo zase jenom jakési vyprázdněné schéma, které bude po čase lidem nepřijemné. Ano, musíme se učit, od politiků až po malé děti, že lidé jsou tvorové, kteří jsou povinni chovat se k sobě slušně, ohleduplně a láskyplně... Když to začne u těch hlav nahoře, snáz to bude pronikat dolů... Musíme mít obrovskou trpělivost, tím spíš, že i z médií, zejména z toho nejmocnějšího, občas dostáváme nikoli díky programovým pracovníkům, ale díky prominentům, kteří tam hovoří, úplně opačné příklady – malichernost, štvavost, nenávisť, nepravda a neúcta k prostému člověku.“

(*Z rozhovoru s Janou Klusákovou – vysíláno v září 2001*)

Ze stejného pořadu pochází pak ještě krátká poznámka vztahující se k poslání rozhlasu: „Český rozhlas potřebuje zvýšit nároky na vyjadřovací, slovesnou kulturu, na lepší češtinu, a potřebuje více prostoru i prostředků na to, čemu bych řekl mohutná potence ke kultuře v rádiu. Vzal bych to od publicistiky, vzdělávacích pořadů, pořadů pro děti, literárních pořadů, hudebních pořadů... Tam dokonce vidím jádro rozhlasového poslání, ne jenom v jeho úloze informativní.“

Na závěr torzovitého pohledu na bohaté životní i tvůrčí peripetie Františka Pavlíčka uvedme úryvek z úvahy, kterou autor odvinul – jak je pro něj typické – z motivu ryze dramatického.

„Shakespeare má kdesi, myslím, že je to v *Bouři*, takový verš: Jsme z těžké látky jako naše sny... Jenomže tím není dána vůbec odpověď na jednu z věčných otázek – naopak, ta otázka se tímto Shakespearovým veršem ještě víc ponořuje do tajemství. Protože – z jaké látky jsou naše sny a naše vzpomínky, naše tužby a všechno, co nás provází věčným neklidem? Nechť tím říct, že by Shakespeare neměl pravdu. Myslím si, že básníci mají vždycky pravdu... jenomže je nerozum chtít po nich, aby zodpovídali naše otázky. Aby pro náš nepokoj měli určité ano, nebo určité ne. Místo odpovědi v nás zato po každé znovu probouzejí k životu ten pocit červencového slunce v zádech, to nepojmenované vědomí, že všechno minulé i dnešní má vnitřní spojitost krystalu, že základním smyslem existence je sám život v celém svém trvání a ve své plnosti.“

(*Zadáno pro Otomara Krejču – vysíláno 24. 12. 1966*)

DOKUMENT

Vladislav Vančura

Zvony mého kraje

V roce 1940 „inicioval dr. Václav Růt vznik cyklu Zvony mého kraje, pro který plánovitě nahrával na voskové kotouče hlasy zvonů českých a moravských měst a vesnic“ (dr. Běhal). Záznam byl záminkou k následujícímu literárnímu příspěvku: psali je různí spisovatelé, např. Jaroslav Havlíček nebo Zdeněk Kalista, několika příspěvků se uvedl sám dr. Růt. Mezi autory, které dr. Růt získal, byl i Vladislav Vančura. Text je uložen v Archivu ČRo a byl z poválečného časopiseckého otisku přetištěn i ve svazku Díla V. V. Občan don Quijote a jiné povídky. Vysílán byl 10. března 1940 o 19.20, v týdeníku je uveden pod titulkem Zvony mého kraje – Zbraslav, interprety byli Miloš Nedbal a Karel Beníško. „Vlastivědný cyklus“, vázaný na hlasy zvonů, umožňoval za okupace „připomenout významná a památná místa vlasti.“ (Votavová)

Ve Zbraslavské kronice na místě, kde je řeč o vroucí oddanosti krále Václava II. k Marii Panně a kde se dále mluví o lásce, kterou král choval k rozkošné končině, ležící při soutoku řeky Berounky s řekou Vltavou, je zaznamenáno podobné vypravování:

Jednou, když byl Zbraslavský klášter právě dostavěn, prodléval Václav II. se svými přáteli v opatské síni. Světnice ležela na příhodném místě a z jejích oken byl utěšený pohled. Král obrátil k němu pozornost, a jak se sem a tam rozhlížel, uchvátila krása zbraslavské krajiny jeho duši i jeho smysly. Byla pak nádhera toho pohledu tak veliká, že král nemohl podržeti v tajnici svého srdce přebytek citu a že promluvením úst pronesl dobré slovo, řka takto:

„Kdybych to čarovné místo, jež zvlažuje vidlice řek a jež oplývá pastvinou a jež je nikoliv neúrodné, pokud běží o pole a vinice, kdybych to místo, které až do mých časů skýtalo rozkoše králům, ochotným věnováním a jako trvalý dar nebyl udělil své paní, Marii Panně, nikdy nikomu jinému, ba snad ani Kristu, nebyl bych je nabídl.“

Možná, že ve chvíli, když se král ujal slova, zazněly zvony.

Možná, že tehdy nastával právě soumrak a kotlina, již svírá výběžek Brd se stráněmi na vltavském břehu a dále s úbočím nad Radotínem, se naplnila chvějnými zvuky.

Zněl zvon. Zněl jasný zvon.

Král umkl, šlechticové zkrfžili ruce na prsou, opat v zadumání si chystal odpověď a v polích oráči, kteří se navraceli domů, na krátký okamžik zadrželi koně.

Zněl zvon. Zněl úder kovového srdce, jenž jako znamení se vznáší nad krajem.

Zněl zvon, hlas, který napomíná vládce k pokornosti a který dělníkům dá opět pocítit, že země patří Bohu a že jí oráč miluje tak mocně jako král.

Bouře, bitvy, zmar i dlouhá období míru přešla nad opatstvím a nezměrné množství vod uplynulo v řekách. Časy se změnily.

Již se neklikatí cesta k dřevěnému mostu, již po ní nezní klus ani dupání královských jízď, ale ozývá se tam veselá trubka. Po stopě soumarů vůz za vozem se žene motorizované stádo. Klaksony houkají, od rychlosti se zvedá vítr a starý pán, který si vyšel zhlédnout pohřebiště králů, je nucen chňapnout po své čepici. Má proto zlost a bez zálibení se dívá na skupinu školáků, kteří snad ještě mají nosíky v dětinském nepořádku, a přeče – skoro naslepo uhádnou každou značku automobilek.

Aero 30! Škoda! Buick! A tenhle pekáč, který si to sype nejméně slovkou, bude bugatka!

Tak se změnil život při staré cestě.

Pokud jde o klášter, je věru stále krásný. Byl pobořen, byl často opravován, liší se od původní stavby, ale v určitém smyslu opět směřuje k poslání, které jej proslavilo: býval dvorem ducha, byl dílnou básníků opatů, byl místem umění a po stoletích se stává obrazárnou.

Ale obrátme se již k městu!

Skýtá velkolepý pohled a jeho ulice a jeho zákoutí jsou rozmarnější než sama náhoda. Je plné zahrad, steziček i odpočívadel, má místa slunečná i stinná, má hojnost hotelů i hospod slynoucích kuchařstvím a dále zdvořilostí a dále cukrařinou a dále nápoji. Když člověka promáčí březnový liják, může si věru vybrat, kde se chce usušit.

Je-li řeč o nápojích, jakpak se nezmínit o pivovaru? Představuje všechen průmysl města, je málem vklíněn do zámku a v mnohých ohledech se proplétá starými příběhy. Leckterá jeho várka přicházela prý na císařský stůl a jedna zvláště významná rozveselovala společnost českých vlastenců na prvním pražském bále.

Tehdy byl svět mladší o sto letů a Zbraslav – mimo formanské cesty – byla spojena s hlavním městem jen řekou, po které tu a tam plul vor či loďka. Dnes je jich bezpočet a nikdo není dost hbitý, aby je přehlédli. Hrnou se plným proudem. Jedny jsou něžné, jiné hrdinské a třetí v dobré shodě spojují oba druhy.

Jen zřídka lze na zbraslavských vodách spatřit samotáře, který se zřekl líbezné společnosti a který by nepozdravil poutníka a který by nevzdal čest rybářům. Těch je u nás jako kvítí! Prut mezi koleny, s pohledem skloněným k poplavku, zdají se čekali na svém místě od královských dob. Ta jejich stálost připomíná souvislosti časů a naději, která se věčně obnovuje. Rybářský sport je, jak se říká, na dlouhé lokty, a odtud je prý odvozena i míra pověstných šlik.

Možná, že v ckamžiku, kdy nejméně šťastný rybař vytáhne okouna a kdy bohatýrské i křehké lodičky budou po skupinách proplovat městem, zazní opět zvon starého opatství. V tu chvíli snad neutichne po březích hovor; snad se nezastaví spěch k přístavům a snad se nikdo ani neohlédne. Nic není pravděpodobnější, a přeče se přemnohých čel dotkne jakési okouzlení! A přeče budou zasažena!

Kdyby byl skrytým myšlenkám, které se budí za vyzvánění zvonů, propůjčen hlas, lze snadno uhádnouti, že by ten hlas zněl po způsobu věrného vyznání krále Václava.

RECENZE

PhDr. Rostislav Běhal
Kočka, která chodí sama

*Hubert Masařík (1896–1982),
vyslanec tajemník a ministerský rada, byl v květnu 1940
na valné hromadě Českého rozhlasu jednomyslně zvolen
předsedou jednatelešského sboru.*

H. Masařík: V proměnách Evropy – Paměti československého diplomata, Praha, Paseka 2002

Rok po obsazení zmračeného Československa hitlerovským Německem, na začátku Protektorátu Čechy a Morava, se v čele rozhlasu na místě předsedy jednatelešského sboru objevila neznámá osoba: JUDr. Hubert Masařík, který až dosud neměl s rozhlasem vůbec nic společného. Nebyl jednatelem ani členem dozorčí rady, dokonce nikdy předtím nevládnul členský podíl ve společnosti Radiojournal. Zastupoval tu ovšem velkého podnikání – protektorátní vládu, a vystřídal na místě předsedy dr. Jindřicha Dobiáše, exponenta agrární strany, jmenovaného pomnichovskou vládou Rudolfa Berana.

Kdo byl Hubert Masařík a co ho přivedlo do rozhlasu? Vědělo se jen, že byl dlouhou dobu diplomatem a v dobách, které předcházely okupaci, dokonce šéfem kabinetu tehdejšího ministra zahraničních věcí Chvalkovského. Nápadné bylo, že do rozhlasu přišel brzy po jmenování generála Eliáše předsedou protektorátní vlády a hlavně, že pouhých pět dní po Eliášově zatčení gestapem odvedlo gestapo z rozhlasu také dr. Masaříka. V archivních záznamech se z jeho osobních spisů dokonce dočteme, že byl „obviněn z činnosti Říši nepřátelské a je ve vazbě státní policie“. Na rozdíl od generála Eliáše, který byl popraven, byl však Masařík po několika měsících z vazby propuštěn a vyhoštěn do rodného Tovačova, kde se musel ovšem pravidelně hlásit. Po válce byl dokonce předvolán před Národní soud, ale ten jeho obvinění z kolaborace prohlásil v plném rozsahu za neodůvodněné, a naopak jako čestný soud hodnotil kladně jeho odbojovou činnost.

Nakladatelství Paseka vydalo knihu pamětí dr. Huberta Masaříka „V proměnách Evropy“ s předmluvou historika Roberta Kvačka a s obsáhlými životopisnými údaji, které zpracoval Josef Tomeš. Paměti byly připraveny k vydání už v r. 1968 (v edici nakladatelství Svoboda), ale sovětská okupace a následné politické změny vydání zmařily. Vyšla jen ukázka v časopise Reportér roč. III., č. 21 z 22. května 1968 s titulem „Poslední měsíce s generálem Eliášem“.

Knih je nesmírně zajímavým pohledem do života první republiky, zejména její zahraniční politiky a do problémů menšin, které Masařík pokládal pro republiku za rozhodující a osudové. Život a problémy národnostních menšin v naší republice byly od studentských let předmětem největšího Masaříkova zájmu. Studoval je i na příkladech jiných zemí s obdobnými problémy (zejména dvounárodnostní Belgie). V diplomatických službách byl nepřetržitě od r. 1920 do r. 1941 jako nepřilíš nápadný, ale velmi potřebný člen kabinetů ministrů zahraničí Beneše, Krofty i Chvalkovského. V letech 1921–1928 byl správcem legace čs. vyslanectví v Bruselu, 1929–1936 legačním radou a zástupcem čs. vyslance v Sofii. Na vy-

soká diplomatická místa nedosáhl, chyběla mu pro ně politická podpora. Byl sice v mládí členem realistické strany, ale po jejím rozpadu se k žádné jiné nepřihlásil. Byl „kočka, která chodí samotna“ a nechce se nikomu zavazovat, jak sám sebe charakterizoval. To mu umožnilo uplatňovat i značně nekonformní názory, navazovat i nekonformní styky. Mezi jiným patřilo k jeho způsobům práce, že se nevyhýbal, naopak spíš vyhledával možnosti seznámení a osobních styků i s diplomaty zemí Československu nepřátelských, aby z jejich jednání a mimoděčných slov získával co nejvíc náznaků a informací. To mu umožňovalo i správně předvídat budoucí vývoj událostí, jak o tom svědčí jeho rozsáhlá publicistická činnost zejména v časopisech Program a Demokratický střed. Podrobná znalost a neočekávané informace, které přinášel, mu zjednávaly vážnost, ale i nepřátele, protože jeho názory a doporučení se často rozcházel s oficiální politikou. Zejména Beneš prý nesnášel jakékoli jiné názory než svoje.

Poněvadž československá vláda nebyla vůbec přízvěna k osudovému jednání „čtyř velmocí“ v Mnichově o osudu Československa, nechtěl žádný z vysokých politiků jet do Mnichova převzít mnichovský diktát, jak k tomu vyzvala britská delegace. Do Mnichova proto s tehdejší čs. velvyslancem v Berlíně dr. Mastným poslala jen vysokého úředníka ministerstva zahraničních věcí dr. Masaříka. Jeho zpráva o způsobu jednání s čs. delegací se stala hlavním zdrojem informací pro mnoho historiků, popisujících mnichovskou tragedii. Za Beranovy vlády druhé republiky převzal Masařík do svého kabinetu i noví ministr zahraničí Chvalkovský. V této vládě se velmi sblížil s tehdejší ministrem dopravy generálem Aloisem Eliášem.

V době před Mnichovem a před následující okupací navázal Masařík přátelství i s mladým pracovníkem tehdejšího amerického vyslanectví v Praze Georgem Kennanem. Od něj dostal i první zprávy o připravovaném vpádu německých vojsk, které mu nepřímo potvrdili i ti němečtí diplomaté, s nimiž se seznámil při svých pobytech v Bruselu a v Sofii, a kteří mezitím zaujali významná postavení na ministerstvu zahraničí nacistického Německa. Jeho informacím však v Praze nevěřili. Masařík si proto vyžádal dovolenou a 9. března 1939 odvezl svoji rodinu do Bruselu. Sám se však po 15. březnu vrátil, když na nabídku svých služeb londýnské vládě dr. Beneše dostal zamítavou odpověď s výzvou, aby se věnoval domácímu odboji.

Po demisi Beranovy vlády, kdy se stal novým ministerským předsedou v Protektorátu generál Eliáš, byl H. Masařík povolán do jeho kabinetu. Stal se tu šéfem nově zřízeného „koordinačního odboru“, do jehož kom-

petence spadal styk s německými úřady, s pražským konzulárním sborem a s českými politickými organizacemi (hlavně Národním souručenstvím). Odboru příslušely i intervence ve prospěch obviněných, zpracovávání informací z ciziny ap.

Na těchto místech je v pamětech dr. Masaříka věnována poměrně velká pozornost i jeho úloze v Českém rozhlasu (str. 330–338).

Generál Eliáš pojímal od samého začátku svou funkci jako účelovou pozici pro koordinaci domácího odboje, o jehož vítězství – ovšem až za předpokladu porážky hitlerovského Německa spojenými silami Anglie, Sovětského svazu a hlavně USA během dvou až tří let – nepochyboval. Činnost protektorátních orgánů pokládal za přechodnou, plně uznával existenci a legalitu londýnské vlády dr. E. Beneše a byl s ním v pravidelném, téměř denním styku. Ve své vlastní vládě měl důvěru jen ke dvěma osobám – dr. Masaříkovi a k přednostovi prezidentské kanceláře dr. Jiřímu Havelkovi. S londýnskou vládou se rozcházel v jediné věci – londýnská vláda pod tlakem tehdy ještě jinak pasivní Anglie požadovala, aby Eliáš v protektorátu organizoval ozbrojený odboj obyvatelstva, atentáty a partyzánskou válku. V dané situaci, kdy je Německo v plné síle a na vítězném tažení, kdy obsadilo Francii a nikdo se mu nepostavil – má tedy zcela volně ruce k zásahům doma uvnitř Protektorátu – to Eliáš (i Masařík) pokládali za zbytečné plýtvání životy. Je třeba organizovat především rozsáhlou zpravodajskou činnost a připravovat se na povstání ve vhodné chvíli.

Mezi tyto přípravy patřilo i obsazení rozhlasu vlastními lidmi, zejména když se K. H. Frankovi a nacistickým šéfům propagandy von Gregorymu a von Wolframovi podařilo obsadit kolaborujícími redaktory všechny významnější české tiskové orgány. V r. 1940 se chystal i jejich útok na rozhlas. Nacistický šéf propagandy von Gregory chtěl změnit právní formu Českého rozhlasu na německo-českou společnost, v níž by měli Němci dva hlasy a Češi jeden hlas. Samozřejmě by i všichni vedoucí museli být lidé nacismu přinejmenším oddaní.

Generál Eliáš by byl naopak nejraději obsadil co nejvíc míst českými důstojníky. Tehdy využil A. Eliáš rozporů mezi říšským protektorem Neurathem a K. H. Frankem a podařilo se mu Gregoryho plánům zabránit. Neurath si ce přijal Gregoryho návrh na německou účast v rozhlasové společnosti, ale změnil ji tak, že protektorátní vláda bude mít ve společnosti předsedu a dva hlasy a německá strana zástupce předsedy a jeden hlas.

H. Masaříka přemluvil Eliáš, aby k funkci šéfa koordináčního odboru vlády převzal i funkci předsedy jednateleckého sboru Českého rozhlasu. Německým zástupcem jmenoval Neurath divadelního režiséra z Drážďan Luthara Scurly. Masařík ho líčí jako korektního člověka, u něhož dokonce předpokládal lužicko-srbský původ. Masařík tu mj. odkrývá důvody náhlého odchodu dr. Ladislava Šourka, který až dosud stále zastával místo ústředního ředitele (i když už ne předsedy jednateleckého sboru): jednoho dne přišel pryč Scurla za Masaříkem s důvěrným sdělením, že přechází den při společné večeři se Scurlou mu dr. Šourek po vlivem alkoholu řekl, že je ostře protinacistického smýšlení, že je stoupencem Benešovým a že je ve styku s československou emigrací v Londýně.

Scurla podotkl, že jeho povinností je to ohlásit gestapu, což znamená pro Šourka pravděpodobně smrt. Masařík se ho pokusil přesvědčit, aby to raději ohlásil gen. Eliášovi jako předsedovi orgánu, kterému rozhlas podléhá a Scurla jako v podstatě nepolitický člověk to učinil. Eliáš pak rychle projednal s Šourkem odchod do penze a odjezd z Prahy.

Masařík vyzdvihuje – až na malé výjimky, mezi něž řadí především dr. Kareše a dr. Pěkného – národní spolehlivost a obětavost lidí v rozhlasu, kterou mnozí zaplatili životem. Spolehlutí bylo i na věrné češtví Závodní rady rozhlasu, vedené O. Jeremiášem a M. Dismanem. Potíže byly prý – kromě Kareše a Pěkného – jen s proněmeckými projevy tzv. Dělnického rozhlasu, pokud v něm působili redaktori Korb a Sedláček. (Známý pronacistický komentátor a udavač Alois Kříž nastoupil do rozhlasu až krátce před Masaříkovým zatčením a nemohl se tedy ještě tolik projevit.)

Odvolání von Neuratha z funkce říšského protektora a příchod Heydrichův znamenaly konec Eliášových plánů. Eliáš byl okamžitě odvolán z funkce předsedy protektorátní vlády a zakrátko nato i zatčen. A pět dní po něm i Hubert Masařík. Hlavní obvinění proti němu spočívalo v tom, že se mu na Eliášovu žádost podařilo získat vyššího úředníka Nejvyššího říšského lidového soudu, aby je včas informoval o chystaných procesech s našimi lidmi, hlavně s důstojníky, za které pak Eliáš prostřednictvím Neuratha nebo za pomoci prezidentské kanceláře intervenoval. Před rozsudkem smrti zachránilo Masaříka jednak to, že vinu za získání informátora vzal Eliáš na sebe, jednak intervence vysokých německých a italských diplomatů z řad známých, s nimiž navázal styky během své diplomatické činnosti v zahraničí.

Masařík se ovšem do politického života nevrátil. Našel zaměstnání u německého pokračovatele zlínského průmyslového gigantu, říšsko-protektorátní společnosti Beag-Bata, odkud navázal spolupráci s domácím odbojem i s německou protihitlerovskou opozicí. Ani po válce se pro něj nenašlo důstojné zaměstnání. Vykoupením byl odchod do důchodu v r. 1959, odkdy už jen příležitostně překládal nebo pracoval pro Čedok jako průvodce prominentních cizinců.

Zemřel v Praze 13. října 1982.

Jeho paměti umožní prohlédnout velmi hluboko i do historie česko-německých vztahů (vrací se za nimi až do 13. století). Poukazuje v nich – vzhledem k charakteristickému promísení Čechů s Němci vlivem dlouholetého soužití – na nemožnost vymezení územních hranic mezi oběma národními skupinami, hodnotí velmi objektivně vzájemné prohřešky české a slovenské, problémy polské menšiny i Podkarpatské Rusi. Odkrývá řadu slabín naší tehdejší zahraniční politiky i málo známé pozadí pozdějšího postoje našich předpokládaných spojenců. Pokládal se za zastávce tzv. „hradního křídla“, oceňoval vysoko zásluhu dr. E. Beneše na vzniku Československé republiky i jeho neúnavnou péči. Ale jako „kočka, která chodí samotna“ hlásal tvrději své vlastní názory, což mu umožňuje poměrně objektivní pohled na všechno tehdejší dění.

Paměti odkrývají také roušku z jednoho krátkého a málo jasného období rozhlasové historie.

DO ČÍSLA PŘISPĚLI

Ing. Pavel Balíček, zástupce ředitele Úseku techniky Českého rozhlasu.
Zabývá se problematikou nových technologií.

Doc. PhDr. Jaroslav Bartošek, CSc., pedagog Fakulty marketingových komunikací
Univerzity Tomáše Bati, Zlín

PhDr. Rostislav Běhal, rozhlasový historik a publicista.
Zabývá se problematikou rozhlasové historie.

PhDr. Zdeněk Bouček, redaktor a dokumentarista Českého rozhlasu 3 – Vltava,
externí spolupracovník EBU a externí pedagog. Zabývá se teorií světového feature.

Šárka Fiedlová, vedoucí knihovny Českého rozhlasu v Praze

Bc. Veronika Hankusová, studentka magisterského programu oboru mediální studia a žurnalistika
na Univerzitě Karlově, Fakultě sociálních věd v Praze.
Externě spolupracuje s Českým rozhlasem 1 – Radiožurnál.

PhDr. Václav Hradecký, vedoucí oddělení výzkumu Českého rozhlasu.
Zabývá se výzkumem poslechovosti rozhlasu a analýzami posluchačských preferencí
pro potřeby rozhlasového programu.

MgA. Jiří Hraše, rozhlasový režisér a pedagog. Zabývá se problematikou rozhlasové historie a teorie,
věnuje se problematice hlasové realizace.

Mgr. Jiří Hubička, pracovník Archivních a programových fondů Českého rozhlasu.
Zabývá se problematikou rozhlasové slovesnosti a rozhlasové historie.

PhDr. Iva Klůsová, odborná pracovnice odd. výzkumu Českého rozhlasu

PhDr. Václav Moravec, odborný asistent a doktorand Univerzity Karlovy, Fakulty sociálních věd v Praze
a redaktor rozhlasové stanice BBC.
Zabývá se problematikou transformace mediálního systému v ČR pro listopadu 1989
a rozhlasovou teorií a praxí.

PhDr. Petr Pavlovský, teatrolog, vedoucí katedry divadelní vědy FF UK

Svět rozhlasu č. 10
Bulletin o rozhlasové práci

Vydává Český rozhlas
odbor Archivních a programových fondů,
Vinohradská 12, 120 99 Praha 2

Redakční rada:

Zdeněk Bouček, předseda

Václav Moravec, tajemník

Zuzana Foglarová, Václav Hradecký, Jiří Hraše, Eva Ješutová, Bohuslava Kolářová, Jarmila Kopečková, Josef Maršík, Alexandr Pícha, Milan Šmíd, Martin Zdražil, členové

K vydání připravili: Václav Moravec, Bohuslava Kolářová,
Marcela Benešová a Jiří Hraše

ISSN 1213-3817